

Л.П.Радченко

ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ ЯК УМОВА ВХОДЖЕННЯ В ГЛОБАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ ПРОСТІР

Автор досліджує теоретичні та практичні питання сутності, ролі конкурентоспроможності національної економіки в її ефективному соціально-економічному розвитку в умовах глобалізації. Аналізуються досвід та шляхи досягнення високої конкурентоспроможності в економічно розвинутих країнах світу. Розглядаються необхідність і проблеми підвищення конкурентоспроможності національної економіки України на сучасному етапі. Аналізуються рейтингові позиції української національної економіки за глобальним індексом конкурентоспроможності (GCI) в світовій економіці. Пропонуються певні напрями підвищення конкурентоспроможності національної економіки та ефективності макроекономічної політики України.

Ключові слова: конкурентоспроможність національної економіки, глобальна економіка, інноваційний розвиток, глобальний індекс конкурентоспроможності (The Global Competitiveness Index - GCI), рейтинг конкурентоспроможності української національної економіки за GCI, державна макроекономічна політика.

Автор исследует теоретические и практические вопросы сущности, роли конкурентоспособности национальной экономики в ее эффективном социально-экономическом развитии в условиях глобализации. Анализируются опыт и пути достижения высокой конкурентоспособности в экономически развитых странах мира. Рассматриваются необходимость и проблемы повышения конкурентоспособности национальной экономики Украины на современном этапе. Анализируются рейтинговые позиции украинской национальной экономики на основе глобального индекса конкурентоспособности (GCI) в мировой экономике. Предлагаются определенные направления повышения конкурентоспособности национальной экономики и эффективности макроэкономической политики Украины.

Ключевые слова: конкурентоспособность национальной экономики, глобальная экономика, инновационное развитие, глобальный индекс конкурентоспособности (The Global Competitiveness Index - GCI), рейтинг конкурентоспособности украинской национальной экономики за GCI, государственная макроэкономическая политика.

The author examines the theoretical and practical aspects of the essence, the role of national economic competitiveness in its effective socio-economic development under globalization. Experience and analyzes ways to achieve high

competitiveness in economically developed countries. Consider the need and the problem of increasing the competitiveness of the national economy Ukraine today. Analyzed rating positions Ukrainian national economy for the Global Competitiveness Index (GCI) in the global economy. Offered some directions to increase competitiveness of the national economy and efficiency of the macroeconomic policy of Ukraine.

Keywords: *competitiveness of the national economy and the global economy, innovative development, global competitiveness index (The Global Competitiveness Index - GCI), ranking the competitiveness of Ukrainian national economy for the GCI, government macroeconomic policy.*

Постановка проблеми. Розвиток світової економіки під впливом сучасних технологічних змін та глобалізаційних трансформацій характеризується лідерськими позиціями країн, національні економіки яких досягли високих рівнів конкурентоспроможності. Населення цих країн, як правило, має значні успіхи щодо забезпечення добробуту та умов розвитку людського капіталу, а підприємницькі структури – в залученні внутрішніх і зовнішніх інвестицій та здійсненні різноманітних інноваційних проектів. Міжнародні економічні організації постійно аналізують ці процеси за допомогою багатьох показників.

Україна за цими показниками займає далеко не кращі позиції, маючи значний природний, людський, науковий потенціал. Причин такого становища багато, вони не прості, але їх необхідно долати, щоб не залишитись на периферії цивілізаційного розвитку, забезпечити стале економічне зростання та зайняти гідне місце в глобальному економічному просторі. Значне підвищення конкурентоспроможності національної економіки є однією із найважливіших проблем реалізації цих завдань.

Аналіз актуальних досліджень. Розробка та дослідження теоретичних питань конкурентоспроможності національної економіки пов'язана з роботами західних вчених, серед яких П.Кругман, С.Ліндер, Б.Олін, М.Портер, Д.Сакс, Л.Саммерс, Дж.Харт, Е.Хекшер та ін. Викликає теоретичний інтерес дослідження норвезького економіста Е.Райнерта, який доводить, що багаті країни стали багатими завдяки поєднанню економічної політики, тобто

державного регулювання, протекціонізму та стратегічних інвестицій, а не завдяки вільній торгівлі [2]. Він наполягає, на тому, що саме такий підхід був основою успішного економічного розвитку країн, починаючи з Італії епохи Відродження і закінчуючи сучасними досягненнями країн Південно-Східної Азії. Значну увагу аналізу проблем підвищення конкурентоспроможності національної економіки, особливо в умовах глобалізації, приділяють в своїх дослідженнях українські та російські вчені: Я.Б.Базиліук, В.М.Геєць, Я.А.Жаліло, Д.Г.Лук'яненко, П.О.Куцик, О.І.Ковтун, Г.І.Башнянин, Б.Є.Кваснюк, Л.Я.Міщенко, О.С.Шнипко та ін. Не зважаючи на значну кількість наукових праць з даної проблеми, вона потребує подальших пошуків, особливо під впливом глобалізаційних викликів.

Мета даної статті полягає в дослідженні теоретичних і практичних питань формування конкурентоспроможності національної економіки та визначенні шляхів її підвищення в Україні в сучасних умовах розвитку глобалізації.

Виклад основного матеріалу. Конкурентоспроможність національної економіки проявляється у здатності економічної системи забезпечувати за будь-якого впливу внутрішніх та зовнішніх чинників соціально-економічну оптимальність, що виявляється у високому суспільному ефекті. Вона аналізується перш за все за такими підходами: 1) ресурсний (технологія, наявність капіталу для інвестування, чисельність і кваліфікація людських ресурсів, наявність природних ресурсів, економіко-географічне положення країни); 2) факторний (динаміка зростання національної економіки, що є базою для зміни позицій країни на світових ринках); 3) рейтинговий (інтегральне відображення стану економіки за допомогою системи макропоказників) [1].

За визначенням Європейської економічної комісії ООН, для досягнення високого рівня конкурентоспроможності країни повинні виконувати умови (або частина з них): 1) експортери мають зберігати та збільшувати свою частку на зовнішніх ринках; 2) середня питома вартість експорту країни має збільшуватися;

3) в обсязі експорту частка продукції з високою доданою вартістю та з використанням сучасних технологій має постійно зростати.

Дослідження конкурентоспроможності національних економік в системі глобальної економіки проводяться Всесвітнім економічним форумом – ВЕФ (World Economic Forum). Вони охоплюють широке коло питань: виявлення чинників найбільшого впливу на конкурентоспроможність; проведення порівняльного аналізу відповідних показників по більшості країн світу; розробка рекомендацій щодо механізму покращення конкурентоспроможності національних економік окремих країн та регіонів [6, с.517].

Про рівень конкурентоспроможності та конкурентну позицію тієї чи іншої національної економіки в глобальній економіці дає уявлення рейтинг глобальної конкурентоспроможності (Global Competitiveness Report), сформований на основі Індексу глобальної конкурентоспроможності (Global Competitiveness Index - GCI).

Таблиця 1

**Індекс глобальної конкурентоспроможності країн світу (GCI)
у 2016-2017 рр. (із 138 країн)**

Країна	Місце у рейтингу	Значення індексу
Швейцарія	1	5,81
Сінгапур	2	5,72
США	3	5,70
Нідерланди	4	5,57
Німеччина	5	5,57
Швеція	6	5,53
Великобританія	7	5,49
Японія	8	5,48
Гонконг	9	5,48
Фінляндія	10	5,44
Польща	...36	4,56
Російська Федерація	...43	4,51
Україна	...85	4,00

Джерело: складено за: *The Global Competitiveness Index 2015–2016 - [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://reports.weforum.org/global-competitiveness-report-2016-2017/the-global-competitiveness-index-2016-2017/>*

Аналіз процесів формування глобальної економіки та диференціації позицій різних країн в її масштабах свідчать про три варіанти еволюції

національної економіки в умовах глобалізації: рух до лідерів; поповнення геоекономічної периферії; підтримка існуючого статусу та рівновіддаленість від головних полюсів сили в умовах формування поліполярної глобальної системи [1, с. 531].

Індекс глобальної конкурентоспроможності (Global Competitiveness Index - GCI) складається зі 113 змінних, які об'єднані в 12 контрольних показників національної конкурентоспроможності: управлінська сфера; інфраструктура; макроекономічне середовище; здоров'я та початкова освіта; вища освіта та підготовка; ринок товарів та послуг; трудові ресурси; фінансова сфера; розвиток технологій; обсяги ринку; розвиток бізнесу; інновації.

Таблиця 2

**Динаміка індексу глобальної конкурентоспроможності (GCI)
України з 2006 по 2016 рр.**

Роки	Місце у рейтингу	Кількість країн у дослідженні	Значення індексу
2006 -2007 рр.	69	125	4,03
2007 – 2008 рр.	73	131	3,97
2008 – 2009 рр.	72	134	4,08
2009 – 2010 рр.	82	133	3,95
2010 – 2011 рр.	89	139	4,00
2011- 2012 рр.	82	142	3,99
2012 – 2013 рр.	73	144	4,13
2013 – 2014 рр.	84	148	4,05
2014 – 2015 рр.	76	144	4,10
2015 – 2016 рр.	79	140	4,03
2016 – 2017 рр.	85	138	4,00

Джерело: складено за: *The Global Competitiveness Index - [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://reports.weforum.org/global-competitiveness-report>*

Так, за даними Всесвітнього Економічного Форуму про рейтинг національних економік за індексом глобальної конкурентоспроможності (GCI), який є інтегральним показником порівняльної конкурентоспроможності країн, Україна посіла у 2016-2017 рр. 85 місце серед 138 країн, таблиця 1. У 2015 – 2016 рр. Україна займала 79 місце серед 140 країн світу, отже, спостерігається тенденція до зниження її позицій, оскільки у 2005 р. це було 64 місце. Найвищі місця займають: Швейцарія – 1 місце, яка не втратила його з попереднього

рейтингу. Далі йдуть Сінгапур та США. Німеччина як «локомотив єврозони» піднялася на 5 позицію, а першу десятку країн-лідерів замикає Фінляндія. Європейські країни продовжують переважати в першій половині рейтингу серед найбільш конкурентоспроможних економік світу.

Про наявність такого відставання свідчить низький рівень конкурентоспроможності економіки України, оскільки саме в ній знаходить прояв здатність країни виробляти товари і послуги, які відповідають вимогам міжнародних ринків, і одночасно дозволяють підтримувати та підвищувати протягом тривалого часу реальні доходи свого населення.

Таблиця 3

**Індекс глобальної конкурентоспроможності (GCI) України
та його складові у 2016-2017 рр. (із 138 країн)**

Складові індексу глобальної конкурентоспроможності	Місце у рейтингу	Значення індексу
Субіндекс А: Базові вимоги	102	4,0
Якість інститутів	129	3,0
Інфраструктура	75	3,9
Макроекономічна стабільність	128	3,2
Охорона здоров'я і початкова освіта	54	6,0
Субіндекс В: Підсилювачі ефективності	74	4,0
Вища освіта і професійна підготовка	33	5,1
Ефективність ринку товарів та послуг	108	4,0
Ефективність ринку праці	73	4,2
Рівень розвитку фінансового ринку	130	3,0
Технологічна готовність	85	3,6
Розмір ринку	47	4,4
Субіндекс С: Інновації та розвиток	73	3,5
Конкурентоспроможність бізнесу	98	3,6
Інновації	52	3,4
Глобальний індекс конкурентоспроможності	85	4,0

Джерело: складено за: *The Global Competitiveness Index 2016–2017 - [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://reports.weforum.org/pdf/gci-2016-2017/WEF_GCI_2016_2017_Profile_UKR.pdf*

Підвищення рівня конкурентоспроможності національної економіки, подолання значного технологічного відставання України від економічно розвинутих країн, входження в глобальний економічний простір та зайняття свого гідного місця і забезпечення в довгостроковій перспективі руху до лідерів

можливе на підставі основного шляху - реалізації стратегії інноваційного розвитку української економіки [5].

Разом з тим, аналіз складових глобального індексу конкурентоспроможності національної економіки України свідчить про те, що тільки деякі з них мають позитивну тенденцію: зміни позиції у вищій освіті (33 місце, у 2015 р. – 34) за рахунок зростаючої кількості випускників з вищою освітою; розмір ринку (47 місце, у 2015 р. – 45), інновації (52 місце, у 2015 р. – 54) за рахунок високого інноваційного потенціалу, науково-дослідницького персоналу [6].

Таблиця 4

**Найбільш проблемні чинники ведення бізнесу в Україні
у 2016 – 2017 рр.**

№ з/п	Проблемний чинник	Значення чинника, %
1.	Корупція	14,0
2.	Політична нестабільність	13,2
3.	Інфляція	11,9
4.	Негативний вплив державної бюрократії	11,4
5.	Обмежений доступ до фінансів	11,2
6.	Нестабільність державної влади	8,2
7.	Розмір податків	7,3
8.	Податкове регулювання	6,8
9.	Валютне регулювання	4,5
10.	Нерозвинена інфраструктура	2,7
11.	Недостатнє регулювання праці	2,5
12.	Незначні обсяги інновацій	1,6
13.	Злочинність і крадіжки	1,6
14.	Недостатня освіченість працівників	1,5
15.	Низький рівень охорони здоров'я	1,3
16.	Низька професійна етика працівників	0,5

Джерело: складено за: *The Global Competitiveness Index 2016–2017* - [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://reports.weforum.org/pdf/gci-2016-2017/WEF_GCI_2016_2017_Profile_UKR.pdf

В цілому ж має місце негативна тенденція у формуванні міжнародної конкурентоспроможності, як видно із таблиці 2. Це перш за все обумовлено відсутністю комплексної та галузевих стратегій розвитку економіки країни на довгостроковий період. Гальмують економічне зростання та підвищення

конкурентоспроможності національної економіки чинники, які створюють основні перепони для розвитку економічної активності. Серед них, як бачимо в таблицях 3 та 4, найбільшого негативного впливу набула корупція, політична нестабільність, інфляція, державна бюрократія, обмежений доступ до фінансів.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Проведений аналіз питань формування конкурентоспроможності національної економіки та динаміки глобального індексу конкурентоспроможності економіки України за останні десять років свідчить про те, що пріоритетним напрямом мають стати стабілізація фінансового сектора, підвищення конкурентоспроможності розвитку бізнесу, покращення якості інфраструктури, посилення захисту інтелектуальних прав, підвищення здатності країни утримувати «таланти» та зменшення інтенсивності зовнішньої трудової міграції. Для підвищення конкурентоспроможності української національної економіки необхідно створити умови для стабільного розвитку бізнесу і прозорого механізму захисту конкуренції, зниження рівня корупції та бюрократії, удосконалення корпоративного управління та введення в практику бізнесу соціальної відповідальності.

СПИСОК БІБЛІОГРАФІЧНИХ ПОСИЛАНЬ

1. Куцик П.О. Глобальна економіка: принципи становлення, функціонування, регулювання та розвитку: монографія / П.О.Куцик, О.І Ковтун, Г.І.Башнянин. – Львів: Видавництво ЛКА, 2015. – 594 с.
2. Райнерт Э.С. Как богатые страны стали богатыми, и почему бедные страны остаются бедными [Текст] / Пер. с англ. Н.Автономовой; под ред. В.Автомова; Гос. ун-т – Высшая школа экономики. – М.: Изд. дом Гос ун-та – Высшей школы экономики, 2011. – 384 с.
3. Радченко Л.П. Науково-інноваційні чинники розвитку національної економіки в умовах глобалізаційних викликів // Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г.С.Сковороди «Економіка»: Зб. наук. пр. / За заг. редакцією акад. НАПН І.Ф.Прокопенка. – Харків: ХНПУ, 2015. – Вип. 15. – 232 с. - (С. 159-168).

4. Стратегія сталого розвитку "Україна - 2020" - [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>
5. Топ-10 причин, чому Україна опустилась в глобальному рейтингу конкурентоспроможності - [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://hvylya.net/analytics/economics/top-10-prichin.html>
6. The Global Competitiveness Index 2015–2016 - [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://reports.weforum.org/global-competitiveness-report-2015-2016/the-global-competitiveness-index-2015-2016/>